

Estils

Calendaris i almanacs. Parlem del mateix?

Els primers calendaris sorgeixen de la gran importància que les civilitzacions antigues com les de Mesopotàmia, Egipte, Grècia i Roma donaven a les prediccions climatològiques i l'ordenació del temps, que eren essencials en societats sedentàries i agrícoles.

De fet, la paraula *calendari* prové del llatí *calenda*, referent al primer dia de cada mes, mentre que *almanac* prové de la paraula àrab *al-manâkh*, que vol dir "clima". Norbert Tomàs especifica que la paraula *calendari* vol dir "mesura del temps, del temps cronològic, sols i llunes i els dies que se succeeixen els uns després dels altres. Pel que fa a l'almanac, fa referència al clima i al pronòstic del temps, que s'incorporen en el calendari i que van vinculats a les llunacions o als signes zodiacals".

En aquest sentit, recorda que els primers calendaris no eren solars sinó lunars, per la importància que els cicles de la lluna tenien en molts àmbits.

FOTOS: FRANCESC MELCION

El 'Calendari de l'Ermità' celebra 150 anys marcant el pas del temps

La històrica publicació ha preparat una edició extraordinària per al 2025 en format llibret

AURE FARRAN LLORCA
BARCELONA

El 1876 es va publicar per primera vegada el *Calendario Ermitaño de los Pirineos*, una iniciativa que Antoni Maria Morera va idear amb informació fiable i dades rigoroses que ajudessin especialment la gent del camp. Naixia en un moment en què calendaris i almanacs estaven molt de moda i encara avui beu de la tradició dels clàssics calendaris vuitcentistes, tant pels continguts com pel format senzill i a preu popular. La informació més habitual d'aquests calendaris eren les dades astronòmiques i religioses, els pronòstics meteorològics i el santoral, una informació que en el cas del *Calendari de l'Ermità* es va complementar amb la relació de festes majors, fires i mercats, una informació que avui continua sent un referent.

Es va començar a editar en castellà perquè era l'idioma en què sabien llegir els pagesos i avui es pot trobar en català i castellà. El calendari es continua publicant avui, 150 anys des-

prés, gràcies a la tasca de Norbert Tomàs, rebesnet de Morera i l'editor actual. Destaca que, avui, té el valor de ser l'únic calendari vuitcentista del qual està documentada la trajectòria ininterrompuda des dels orígens: "Per això ofereix una mirada que permet reconèixer-nos a nosaltres mateixos i a la nostra cultura i identitat".

Tomàs recorda: "Al segle XIX la gent que feia aquest tipus de feina era molt instruïda; els que feien calendaris eren astrònoms o gent de ciència. En aquest context viu el meu rebesavi, Antoni Maria Morera, que havia tingut l'oportunitat d'estudiar". Això li va permetre relacionar-se amb les classes benestants i anar prosperant. "Tenia gran interès per l'astronomia i va publicar algun llibre sobre el tema. A més, va publicar diversos calendaris, la majoria mercantils, fins que el 1876 decideix publicar el *Calendari de l'Ermità*", explica Tomàs. Idea un calendari que parteix del calendari bàsic que inclou el santoral, les festes mòbils, les dades astronòmiques i els pronòstics del temps, "i hi introdueix noves temàtiques adreçades a la pagesia, com els remeis o les reco-

A la imatge gran, Norbert Tomàs fotografiat en una sala de l'Ateneu Barcelonès. Sobre aquestes línies, l'edició especial del calendari per al 2025.

manacions per a l'hort, i amb els anys va introduint-hi noves seccions, com una crònica dels fets ocorreguts o les efemèrides".

Un calendari que va evolucionant i que ha d'afrontar diferents vicissituds, sense deixar de publicar-se però adaptant-se a cada moment. Per exemple, explica Norbert Tomàs: "En el temps de revolució durant la Guerra Civil, el calendari va haver de canviar de nom perquè no es podia dir *El ermitaño*, per la referència religiosa, i passa a dir-se *El solitario de los Pirineos*". "És un moment en què també desapareix el Santoral i allà on hi havia sants apareixen recomanacions agrícoles" i es van haver de fer servir eufemismes per referir-se a festivitats tradicionals d'origen religiós.

Literatura de canya i cordill

Norbert Tomàs explica que aquesta tradició de calendaris forma part de la coneguda com a literatura de canya i cordill, un gènere editorial que també inclou publicacions populars com goigs, auques, vides de sants i romanços. Un terme que respon a la manera com es venien aquestes publicaci-

ons al carrer, penjades en un cordill pinçades amb un trosset de canya.

Norbert Tomàs recorda que els calendaris al segle XVII i XVIII eren publicacions de setze pàgines, "perquè eren les que sortien d'anar plegant els fulls que s'imprimien a mà un a un": "Una pàgina era la coberta, dotze es dedicaven una a cada mes, una doble pàgina recollia festes mòbils, eclipsis i dades astronòmiques, i una darrera les fires del país". Ja al segle XIX, amb la industrialització, els calendaris creixen en pàgines i incorporen nous continguts, a més de millorar les estampacions i gravats, i es venen també en llibreries i altres establiments populars com cistelleres, ultramarins i botigues de plats i olles. Fins a principis del segle XX també era habitual la venda ambulat al carrer, sovint per persones invidents. Norbert Tomàs, coautor amb Amadeu Carbó del llibre *Per no perdre el temps* (Edicions Morera), on repassen la tradició dels calendaris com a grans testimonis de la història, explica que el moment àlgid pel que fa a la creació i venda de calendaris és a partir de l'últim terç del segle XIX: "Es va generar molta competència i això fa que es creïn calendaris temàtics. Comencen a proliferar calendaris que són molt religiosos o morals, però també els satírics, publicacions que editen els mateixos diaris per transmetre determinades idees polítiques, calendaris de la moda, fets per cases comercials..."

Seguir marcant el pas del temps

Norbert Tomàs confia en el futur del calendari, tenint en compte el públic fidel, però també pensant en els fills i nets de compradors habituals, que sovint recuperen la tradició, a més de "gent de ciutat que té els seus petits horts urbans i que hi poden trobar el coneixement i la saviesa dels pagesos: necessiten saber quan s'ha de podar, quan és el millor moment per plantar o quin és el producte de temporada". I incideix en la fiabilitat del calendari: "En molt poques pàgines tens milers de dades, com el santoral, les festes majors i les dades astronòmiques. I això és molt pràctic".

Aquesta edició extraordinària del 2025, en format de llibret, explica Tomàs, és un número especial "molt històric perquè, a banda d'incloure un dossier sobre la història de l'editor i del calendari mateix, hi ha mirada històrica" amb articles sobre altres efemèrides destacades del 2025 com el mil·lenari de Montserrat, el bicentenari dels Tres Tombs de Barcelona i els 2.800 anys dels primers Jocs Olímpics.

També compta amb la col·laboració d'autors reconeguts com el meteoròleg Tomàs Molina, que parla dels inicis de la meteorologia catalana, i amb seccions més que consolidades, com el reconegut calendari de l'hortolà de fra Valentí Serra de Manresa. A més, durant el 2025 s'han previst tot un seguit d'activitats especials per commemorar l'aniversari, com una sèrie de deu pòdcasts divulgatius que descobriran aspectes relacionats amb els calendaris tradicionals i l'exposició itinerant *Per no perdre el temps. Calendaris tradicionals, del món rural a la societat industrial*.